

EUROPAEUS 1883

ILKKA HUOVIO

Ilkka Huovio

EUROPAEUS
1883

© 2020 Ilkka Huovio

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja : BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-802-262-6

*Kulttuurivaikuttaja, kansanrunouden kerääjä,
kielitieteilijä David Emanuel Daniel Europaeukselle*

Lukijalle

Pääasiassa tutkimustietoon perustuvalla kaunokirjallisella teoksellani on pitkät juuret. Savitaipaleella vanhempani opettajat Paula ja Tauno Huovio puhuivat jo 1950-luvun jälkipuoliskolla minulle paikkakunnalla syntyneestä merkittävästä kulttuurivaikuttajasta Taneli Europaeuksesta. He olivat perehtyneet kalevalaiseen kulttuuriperintöömme Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa ja Heinolan seminaarissa.

Vanhempani kertoivat, että Europaeus oli kerännyt merkittävästi runoja – erityisesti Kullervo-aineistoa – Kalevalan uudempaan versioon, joka ilmestyi tohtori Elias Lönnrotin toimittamana vuonna 1849. Myös arvostamani Savitaipaleen keskikoulun historianopettaja Eila Mikkonen valaisi molempien Kalevala-eeposten (1835 ja 1849) sekä Kanteletaren (1840) taustoja laajemmin; osoitti niiden aineiston tarinajuurien ulottuvan aina an-

tiikkiin saakka. Hän kertoi myös Europaeuksen merkittävästä runonkeräystyöstä 1840-luvun jälkipuoliskolla. Lehtori Mikkonen sai minut innostumaan historian opiskelusta.

Vuonna 1963 aloitinkin historianopinnot Helsingin yliopistossa. Ensimmäisen opinnäytteeni tein Savitaipaleen 1918 sodan taisteluista. Sitten siirryin yleisen historian puolelle. Lisensiaattitutkimukseni vuonna 1968 käsitteli brittiläisen imperiumin toista maailman sotaa edeltänyttä historiaa, johdatti samalla minut poliitikan päätöksenteon pariin. Erityisesti kiinnostuin sodan ja rauhan haasteista antiikin ajoista alkaen.

Europaeus nousi esille uudestaan vuoden 1970 alkukausina. Esimieheni Helsingin yliopiston filosofisen tiedekunnan historiallis-kielitieteellisen osaston dekaani, professori Pertti Virtaranta otti Europaeuksen nimen esille kuultuaan, että olin lähtöisin Savitaipaleelta.

Keskusteluissamme ilmeni, että savitaipalealaisen kulttuurityöntekijän elämänkulkua pitäisi tutkia tarkemmin. Virtaranta vieraili myöhemmin kodissani Savitaipaleella haastattelemassa isääni. Pohdinnat Europaeuksen merkityksestä jatkuivat.

Saman osaston professori Aimo Halila toivoi, että tutkisin tarkemmin Europaeuksen rauhanaatteen taustoja. Opetin tuolloin Helsingin ja Tampereen yliopiston historianopiskelijoille rauhanaatteen ja -tutkimuksen perusteita. Myös professori Matti Kuusi otti kanssani muutaman kerran

Europaeus-teeman esiin. Hän sanoi, että tämä merkittävä “Savitaipaleen kulttuurivaikuttaja” olisi tutkimuksessa asetettava laajempiin kulttuurihistoriallisiin yhteyksiinsä.

Hyvää ja merkittävää työtä on sittemmin paljon tehtykin, kuten kirjan lähdeluettelosta ilmenee. Erityisen kiitoksen ansaitsevat yliopistotutkijat, tohtorit Aimo Halila, Kaija Heikkinen, Väinö Kaukonen, Matti Kuusi, Pekka Laaksonen, Laila Lehtikoinen, Senni Timonen, Pertti Virtaranta; ja Savitaipaleella kotiseutuneuvos Pertti Jurvanen. Myös monille aiemmille Europaeuksen elämäntyötä kartoittaneille osoitan lämpimät kiitokset.

Omassa työssäni olen syventänyt Europaeuksen elämän tarkastelua niillä alueilla, joihin aiemmin on kiinnitetty vähemmän huomiota. Samalla olen yrittänyt asettaa Europaeuksen “laajempiin rauhanaatteiden ja kulttuurihistoriallisiin yhteyksiin” professoreiden Aimo Halilan ja Matti Kuusen toiveiden mukaisesti. Tavaltaan tehtävä on ollut minulle mieluista, koska yliopisto-opintojeni aikana perehdyin erityisesti 1800-luvun poliittiseen ja kulttuurihistoriaan. Tästä kiitän dosentteja Martti Ruutua, Eino E. Suolahtea ja Uuno Tuomista. Tutkimukseen perustuva lopputulos on fiktiivisiä elementtejä sisältävä kulttuurihistoriallinen ja kaunokirjallinen kokonaisteos. Tarkoituksella monia Europaeuksen elämän keskeisiä vaiheita – esimerkiksi luonnonhavainnointia – kuvaillaan hyvinkin yksityiskohtaisesti. Näin lukija saa aidon kuvan Europaeuksen persoonasta lapsuudesta lähtien sekä hänen erinomaisen ahkeran ja kaikessa hyvyteen pyrkivän elämänotteensa monipuolisuudesta.

Tavoitteenani on ollut saada D.E.D. Europaeukselle omistettu teos valmiiksi, kun hänen syntymästään Savitaipaleen Olkkolassa tulee kuluneeksi 200 vuotta, joulukuun 1. päivänä vuonna 2020.

Työ ei olisi onnistunut ilman merkittävää apua, jota olen saanut eri tahoilta. Dosentti Risto Pulkkinen ja maisteri Outi Huovion korjaus- ja tarkennusehdotukset olivat hyödyllisiä. Monilta ystäviltäni, kuten professori Hannu Kahakorvelta ja maisteri Lasse Lyytikäiseltä, olen luonnosvaiheessa saanut rohkaisevia kommentteja. Tyttäreni Satu Huovio-Bertoldi on ollut myös suurena apunani. Hän on jaksanut uskoa työni etenemiseen.

Kirjan kannen suunnittelusta ja painokuntoon saattamisesta kiitän mainiota ja osaavaa Garda-järven tiimiä: Andrea Bertoldia, graafisesta suunnittelusta vastaavia Michele Lottia ja Tatiana Dzyuinää sekä Europaeuksen kotimaisia kuvannutta Giovanni Lottia.

Kustantajan toiminta on entiseen tapaan ollut kiitettävän sujuvaa.

Savitaipaleella 3. maaliskuuta 2020

Ilkka Huovio

1

Onnelliset tähdet

Menimme joulupäivän aamuna kirkkoon, oli kirkas tähtitaivas. Kysyin äidiltäni, missä isän, Peter Adolfin, tähti on? Äitini Sofian katse kääntyi järvelle päin ja hän sanoi: “Tuolla, näetkö tuon kirkkaan tähden. Kuinka kaukana se on? Ainakin sen verran on matkaa kuin Savitaipaleelta on Lappeenrantaan.” – Todennäköisesti vielä paljon enemmänkin, äitini lisäsi hetkisen kuluttua hellällä äänellään.

Nyt tiedän, että silloin oli vuosi 1827. Olin seitsemän vuotta vanha. Vastavalmistunut, pihkanhajuinen kaksoisristikirkko, “kahtamoinen” oli joulupäivän aamuna ensi kertaa silloin käytössä. Kokemukseni oli aivan häkellyttävä. Suuri valkoinen, kynttilöin valaistu kirkkosali, juhlava kattokruunu, niitynvihreät parvet ja kauniit joululaulut. Pappi muisti pyytää erityistä siunausta keisarille ja hänen perheelleen, hänen sotajoukoilleen maalla ja merellä; sekä varjelusta vääräuskoisilta “turkeilta ja tattareilta”. Jo silloin myös mieleeni jäi “Enkeli taivaan” -virsi. Kokemus jota en koskaan ole unohtanut.

Kotiin palattuamme aloitin odottaa iltaa ja tähtitaivasta, josta minulle pikkupoikana tuli mielikuvitukseni satumaa-

ilma, jonne myös äitini tarinoillaan usein vei. Aattoiltana kysyin, mitähän enkeli oikein tarkoitti, kun hän sanoi tuovansa suuren ilon kansoille. Äitini oli vastasi, että Jumala on tullut maan päälle alas. Hän on tuonut tänne pikkupoikansa Jeesuksen. Hän syntyi tallissa jouluna ja nukkui äitinsä Marian hoivaamana vauvana seimessä. Hän tuli meidän kaikkien iloksemme. Siksi Jumalalle on suotava kunnia, kun hän antoi ainoan poikansa. Siitä juuri enkelit riemuiten veisasivat kiitoksena hänelle, äitini kertoi minulle. Kysyin vielä, miksi tarvittiin varjelusta “turkeilta ja tattareilta”. Äitini vastasi lyhyesti, että asia selviää sinulle, kun olet kasvanut aikuiseksi. Tuo joulu jäi pikkupojan mieleen hyvin vahvasti.

Äitini antoi jo jouluaattona minulle lyijykynän. Heti illalla opettelin sitä käyttämään. Joulupäivänä äitini piirsi sydämen kuvan ja sanoi, että Jeesus asuu meidän kaikkien sydämessämme, jos vain haluamme. Tuo juhlapäivä oli mieleeni painuvan onnellinen. Sain silloin ohrapuurosta mantelin, jonka äiti oli siihen kätkenyt. Tulevanakin jouluna kuluvana vuonna 1883 tulen menemään luterilaiseen kirkkoon, joko ruotsalaiseen tai suomalaiseen, jos suinkin mahdollista. Muistelen lapsuuteni ensimmäistä joulukirkkoa ja “Enkeli taivaan” -laulua. Ja ensimmäistä lyijykynääni ja mantelia.

Kuulaana joulupäivän iltana pukeuduin hyvin. Menin pakkasen paukahdellessa kauemmalla järven suunnassa katselemaan aivan kirkasta tähtitaivasta. Se teki minuun suuren vaikutuksen. Isäni tähti oli varmastikin tuolla tuhansien joukossa. Välkehtivät tähdet herättivät minussa

suurta kunnioitusta. Mitään ylväämpää ei ole kuin avaruuden käsittämätön valtavuus ja hiljaisuus. Tuona joulultana koin maailman ja olemassaolon oudolla tavalla. Tunsin oloni hyvin kevyeksi, selkeäksi. Kun palasin lämpimään tupaan, olin syvässä rauhan tilassa. Hiljaisen joulun tunnelman sävytti omalla tavallaan seinäkellon rauhallinen raksutus.

Myöhemmin avaruudesta ja sen tutkimisesta tuli harrastukseni. En voinut omistaa sille riittävästi aikaani. Tietoni maailmankaikkeudesta jäivät vähäisiksi. Nykyään tähtitieteilijät sentään näyttävät pääsevän eteenpäin. Filosofit ovat pohtineet maailmankaikkeuden rakennetta antiikin ajoista lähtien. Se on edelleen heidän keskustelun aiheensa. Yritän parhaani mukaan seurata heidän tietämyksensä etenemistä. Ääretön avaruus, tähtitaivas ja luonto kokonaisuudessaan on tällä hetkellä oikea kirkkoni, jossa voin vapaasti ajatella ja hengittää.

Isäni oli kuollut pari vuotta aikaisemmin. Minulla olisi vain yksi mielikuva hänestä. Olimme järven rannalla ja hän opetti minua onkimaan. Pidin pitkää ongenvapaa käsissäni. Äkkiä isäni tarttui siihen, nosti ylöspäin. Langanpäässä sätkytteli isohko kala. Minua pelotti. Isäni lohdutti taputtamalla lempeästi selkääni. Siihen muistikuvani hänestä jääkin. Olin silloin luultavasti nelivuotias.

Synnyin Savitaipaleen Olkkolan rovastin maakartanossa joulukuun 1. päivänä vuonna 1820. Koko elämäni ajan Suomi on ollut venäläinen suuriruhtinaskunta. Se on autonomia, pieni valtio suuren imperiumin länsikupeessa.

Suomea hallitsevat keisarit. Minun elämäni aikana heitä on ollut kolme: Nikolai I vuoteen 1855 saakka. Sitten minulle hyvin tärkeä Aleksanteri II maaliskuuhun 1881, hänen salamurhaansa asti. Pari viimeisintä vuotta yksinhalitsijan valtaa on pitänyt hänen poikansa Aleksanteri III. Maamme ystävä hänkin. Toivon ja uskon, että hän tulee vallanpidossaan olemaan yhtä viisas kuin isänsä. Hänen puolisonsa keisarinna Maria Fjodorovna on vannoutunut Suomen ystävä ja sen luonnon rakastaja. Olemme saamassa koko perheen maamme kehittämisen tueksi.

Tiedän, että hallitsijapari suunnittelee kalamajaa Kyminjoen suuhun Langinkoskelle. Uskon, että koko perhe tulee kesäisin viihtymään siellä, kunhan saavat talonsa rakennettua. Olisin iloinen, jos viisitoistavuotias kruununperijä Nikolai oppisi myös tuntemaan suuren imperiumin läntistä suuriruhtinaskuntaansa. Näin saisimme onnellisen tulevaisuuden uudella 1900-luvulla, jolloin hän todennäköisesti tulee meitä hallitsemaan.

Suomessa meidän pitäisi paremmin ymmärtää Venäjän ajattelu- ja käyttäytymismalleja, perusteellisemmin heidän historiaansa. Minulle tämä on ollut helpompaa. Syntymäpitäjäni Savitaipale liitettiin Venäjän imperiumiin jo vuonna 1743, muu Suomi 1809. Vanhassa Suomessa olivat luontevat kontaktit venäläisiin eri tavoin. Pietari oli houkuttelevana lähellä.

Se, niin kuin Viipurikin, kansainvälisenä kaupunkina antoi virikkeitä, ennen kaikkea työtä, toimeentuloa, mahdollisuuksia kouluttautumiseen ja uuteen elämään. Minä

EUROPAEUS 1883

Tutkimukseen perustuvassa, osin fiktiivisessä kaunokirjallisessa teoksessa rakennetaan Savitaipaleella vuonna 1820 syntyneen, Pietarissa 1884 kuolleen David Emanuel Daniel Europaeuksen, 1800-luvun Suomen kulttuurivaikuttajan, omaperäinen elämäntarina – hänen itsensä kertomana vuonna 1883.

Kansanrunouden kerääjänä hän merkittäväällä tavalla oli tukemassa tohtori Elias Lönnrotin toimittaman Kalevalan uuden version syntyä (1849). Myös sen arviointiin Europaeus osallistui. Hänen suhdettaan työtoveriinsa ja “oppi-isäänsä” professori, kanslianeuvos Elias Lönnrotiin on ensi kertaa kuvattu tarkasti.

Europaeuksen matkat Suomessa, Venäjällä ja Ruotsi/Norjassa avautuvat ensi kertaa. Samoin hänen laaja tutkija- ja ystäväpiirinsä. Myös hänen luontosuhteestaan ja rakkauselämästään kerrotaan ensi kertaa elävästi.

